

ОЦІНКА УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ЇЇ ЯКІСНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ

Для оцінки ефективності інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень пропонується використовувати якісні характеристики інформації, узагальненим показником яких є цінність. У статті розглянута класифікація управлінських цілей, які і визначають цінність того чи іншого виду інформації. Оцінку цінності інформації пропонується здійснювати за допомогою показників економії уречевленої праці або приросту доданої вартості.

To estimate the efficiency of information providing for managerial decision-making it is offered to use high-quality descriptions of information, the generalized index for it is a useful. The article is considered classification of management aims which defines the useful of particular type of information. It is offered to estimate informational useful through the economy of the materialized labour or increase of added value.

Ключові слова: прийняття управлінських рішень, цінність інформації, оцінка ефективності.

Одним з головних чинників забезпечення ефективності системи управління виробничо-господарською діяльністю підприємства є інформаційна підтримка управлінських рішень. Саме наявність якісної та повноцінної системи інформації на підприємстві обумовлює раціональний вибір при прийнятті управлінського рішення. Проте, навіть в умовах бурхливого розвитку інформаційних технологій та активного впровадження програмного забезпечення системи управління підприємством, існує багато проблем і критики відносно якості й ефективності інформації.

Дослідженням інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень на підприємстві присвячені праці Вербіна Є.В. [1], Корнева Ю.Г. [2], Страссмана П. [3]. Теоретичним аспектам дослідження сутності інформації присвячені роботи Мороза Б.І. [4], Свиридова В.В. [4], Шанкіна Г.П. [5].

У роботі [3] було проведено дослідження зв'язку між витратами на інформатизацію й ефективністю діяльності підприємства. За результатами цих досліджень з'ясувалося, що прямого зв'язку між витратами на інформатизацію й ефективністю діяльності підприємства не існує. Це означає, що нематеріальні витрати на інформатизацію сприяють ефективності управлінських рішень, а деякі інші чинники. Автор робить висновок, що на ефективність управлінських рішень при обробці інформації впливає саме здатність персоналу обробляти й правильно використовувати отриману інформацію. Проте, на нашу думку, навіть за умови найвищої кваліфікації персоналу, першим і головним чинником забезпечення ефективності інформаційного забезпечення є не комп'ютерне забезпечення і здатність персоналу обробляти і правильно використовувати отриману інформацію, а якісні характеристики самої інформації.

В сучасних умовах інформаційної насиченості велике значення набувають якісні характеристики інформації, які повинні забезпечувати високий рівень інформаційного забезпечення, і, як наслідок, ефективність управлінських рішень. У науковій літературі акцентується увага на важливості досліджень якісних характеристик управлінської інформації, проте ця проблема зараз не досить досліджена.

Метою статті є визначення якісних характеристик управлінської інформації, на основі яких можна буде оцінити ефективність того або іншого виду інформації в загальній системі управління на підприємстві.

Серед основних якісних характеристик, що повинні бути властиві будь-якій управлінській інформації, можна зазначити достовірність, об'єктивність, повноту, своєчасність, суттєвість. Проте навіть наявність всіх перерахованих якісних характеристик у достатній мірі не завжди забезпечує ефективність використання управлінської інформації на підприємстві.

У теорії інформації основною якісною характеристикою інформації, яка пов'язана безпосередньо з ефективністю її використання, вважається цінність інформації [4, 5]. Саме цінність інформації повинна лежати в основі оцінки ефективності використання управлінської інформації у процесі прийняття управлінських рішень на підприємстві. Проте статус «цінна» інформація може придбати, якщо вона володіє рядом другорядних якісних характеристик, наведених вище. Таким чином, можна вважати цінність управлінської інформації узагальненим показником її якості, який характеризує наявність у достатній мірі інших характеристик, що показано на рис. 1.

З одного боку, виділивши такі характеристики, можна здійснювати оперативний контроль існуючих видів інформації з оцінкою якісних характеристик для потенційних користувачів для того, щоб користувач знав якісний рівень інформації, на основі якої він прийматиме управлінське рішення. З іншого боку, можна управляти цим якісним рівнем, тобто у процесі створення й підготовки інформації удосконалювати якісні характеристики до встановленого нормативного рівня.

У роботі [4] розглядаються поняття «цінність» і «старіння» інформації у взаємозв'язку й підкреслюється, що цінність інформації не залежить безпосередньо від міри її старіння. «Ценность информации определяется с учетом цели, с которой информацию получают» [4, с.56].

Таким чином, цінність управлінської інформації на підприємстві можна визначити лише, виходячи з мети її використання, а одна й та ж інформація матиме різну цінність для різних управлінських цілей. Для

оцінки ефективності використання того чи іншого виду слід провести класифікацію всієї управлінської інформації на підприємстві за цілями використання, і тоді можна буде говорити про те, яку цінність має той або інший вид інформації.

Рис. 1. Якісні характеристики управлінської інформації

У роботі [5] проаналізовані публікації з питань цінності інформації й виділено два підходи її формалізованої оцінки. У рамках першого підходу «ценность информации измеряется приращением вероятности достижения цели (пользователем)», а другий підхід передбачає, що «мера ценности информации – есть функция приближения к цели (минимизирующая «функцию штрафов» в теоретико-игровом смысле)» [5, с.12].

На нашу думку, для оцінки цінності інформації при прийнятті управлінських рішень й оцінці їх ефективності більш доцільно застосовувати другий підхід, при якому простіше виміряти ступінь досягнення мети при реалізації управлінського рішення й виразити мету в грошових одиницях. Отже, цінність управлінської інформації можна оцінити шляхом виміру ступеня досягнення мети.

Головною метою будь-якого підприємства є підвищення ефективності діяльності. Тобто цінність використовуваної інформації визначається через досягнення планованої ефективності діяльності підприємства. «Ценность информации, необходимой для управления подсистемой... можно определить по критерию эффективности функционирования данной подсистемы» [4, с.63].

Тоді оцінку цінності управлінської інформації на підприємстві слід проводити через показники, що характеризують ефективність діяльності. Ефективність діяльності підприємства характеризують різні показники, серед яких і абсолютне значення чистого прибутку, і відносні показники рентабельності. Проте, на нашу думку, найкращий показник, що характеризує ефективність діяльності підприємства за всіма аспектами, – показник доданої вартості. «Додана вартість характеризує результат зусиль власників, керівників та робітників підприємства і відбиває міру суспільної вигоди» [6, с.111].

Підвищення ефективності діяльності, тобто приріст доданої вартості, можна забезпечити двома шляхами: економією уречевленої праці; збільшенням виручки від реалізації продукції. Проте, економія уречевленої праці має бути раціональна, оскільки засоби і предмети праці є невід'ємними складовими ефективного процесу праці і не можуть бути повністю відсутніми. Збільшення виручки може спричинити рівномірне збільшення витрат уречевленої праці. Тоді, слід зазначити, що зростання виручки від реалізації повинне супроводжуватися або незмінним розміром витрат уречевленої праці або їх приростом, темпи якого менше темпів приросту виручки.

Таким чином, отримуємо основні критерії прийняття управлінських рішень при використанні інформації, через які можна виразити цінність управлінської інформації, що показана на рис. 2.

Як видно з рисунку, цінність управлінської інформації можна виразити через приріст доданої вартості або економію витрат уречевленої праці, яка, в свою чергу, виражається економією матеріальних витрат і амортизацією необоротних активів. Далі ці показники можливо розкласти на зіставні елементи для більш детального аналізу.

Дане твердження можна представити у вигляді формули:

$$Ц_{УІ}^t = \Delta ДВ^t = E_{мв}^t + E_a^t, \quad (1)$$

де $Ц_{УІ}^t$ – цінність управлінської інформації в період t ; $\Delta ДВ^t$ – приріст або втрата доданої вартості в періоді t ; $E_{мв}^t$ – економія матеріальних витрат в періоді t ; E_a^t – економія амортизації в періоді t .

Рис. 2. Основні критерії прийняття управлінських рішень та оцінки цінності управлінської інформації

Виходячи із запропонованої формули, менеджери підприємств при обробці інформації повинні орієнтуватися на результат використання цієї інформації. Якщо у результаті використання конкретного виду управлінської інформації вдається досягти приросту доданої вартості або запобігти її втратам, тоді даний вид інформації можна вважати цінним (ефективним) і час, витрачений на її обробку, вважати доцільним.

Як вже було вказано, цінність інформації безпосередньо залежить від мети прийняття управлінського рішення. Так, цінність інформації, отриманої з фінансової звітності, буде високою для прийняття рішення зі збільшення виручки від реалізації продукції, і матиме нульову цінність при ухваленні рішення по завоюванню нових ринків збуту, оскільки не принесе користь і не спричинить приросту економічного ефекту. Таким чином, слід провести класифікацію цілей і джерел інформації за критерієм цінності в системі управлінської інформації на підприємстві.

В рамках інформаційного забезпечення системи управління підприємством для оцінки цінності того або іншого виду інформації і для оцінки ефективності інформаційного забезпечення пропонується класифікація управлінських цілей та інформації в рамках системи BSC (Balanced Scorecard), що була запропонована американськими вченими Д. Нортон і Р. Капланом. Система передбачає виділення чотирьох аспектів діяльності: фінанси, клієнти, внутрішньогосподарські процеси, навчання та розвиток. У кожному з аспектів існує своя ієрархія управлінських цілей, які можуть бути також виміряні через вплив на приріст доданої вартості (табл. 1).

Для аспекту «Фінанси» притаманні управлінські цілі, пов'язані зі збільшенням виручки та зменшенням витрат діяльності. Для кожної управлінської цілі можна виділити свій комплект джерел управлінської інформації, який буде змінюватися залежно від вихідної ситуації невизначеності менеджера, встановленої мети (яка може бути виражена в грошових одиницях) та критеріїв прийняття управлінського рішення. Для кожної окремої управлінської мети існує свій окремий критерій, який повинен мати зв'язок з загальними критеріями прийняття управлінських рішень, тобто з економією уречевленої праці та приростом доданої вартості. Таким чином повинне забезпечуватися ефективне використання управлінської інформації на підприємстві.

Проаналізувавши отриману класифікацію, можна зробити висновок, що інформація, отримана з одного джерела, матиме цінність для одного виду рішень і не матиме цінності, тобто не буде забезпечувати приріст економічного ефекту, при прийнятті інших рішень. Так, інформацію із законодавчої бази з

оподаткування, можна вважати цінною лише для досягнення мети оптимізації оподаткування і мети складання достовірної звітності. А для ряду інших цілей використання цієї інформації буде недоцільним.

Таблиця 1

Класифікація управлінських цілей

Аспект	Цілі	Джерела інформації	Критерії оцінки управлінської інформації
"Фінанси"	Збільшення виручки від реалізації продукції	Фінансова, податкова та управлінська звітність; статистичні дані; законодавча база.	Виручка
	Оптимізація структури собівартості		Собівартість
	Збільшення величини чистого прибутку		Чистий прибуток
	Оптимізація оподаткування		Величина податків
	Підвищення рентабельності капіталу		Рентабельність капіталу
	Нарощування власного капіталу		Власний капітал
	Підвищення платоспроможності		Показники платоспроможності
"Клієнти"	Збільшення (утримання) долі ринку	Ціни на ринку; бенчмаркінг; маркетингові дослідження; стандарти та нормативи.	Доля ринку
	Збільшення обсягу продаж		Обсяг продаж
	Оптимізація цінової політики		Ціна продукції
	Оптимізація номенклатури продукції		Номенклатура та асортимент продукції
	Підвищення статусу підприємства на ринку		Показник лояльності клієнтів
	Підвищення лояльності покупців		Кількість клієнтів
	Підвищення ефективності рекламних заходів		
"Внутрішньо-господарські процеси"	Підвищення якості продукції	<ul style="list-style-type: none"> • Управлінська звітність; • стандарти і нормативи; • аналіз рекламаций від споживачів; • аналіз браку продукції; • дані за постачальниками 	Якісні характеристики продукції
	Підвищення якості технологічного процесу		Якісні характеристики технологічного процесу
	Підвищення заробітної плати		Заробітна плата
	Збільшення кількості робочих місць		Кількість робочих місць
	Скорочення виробничого циклу		Тривалість виробничого циклу
	Підвищення продуктивності		Показники продуктивності
	Зниження матеріало-, праце-, енергоємності		Показники матеріало-праце-, енергоємності
"Навчання та розвиток"	Підвищення кваліфікації окремих працівників	<ul style="list-style-type: none"> • Управлінська звітність; • Стандарти і нормативи. 	Кількість свідоцтв про підвищення кваліфікації
	Поліпшення якісних характеристик продукції		Якісні характеристики продукції
	Збільшення кількості працівників з вищою освітою (вченим ступенем)		Кількість працівників з вищою освітою (вченим ступенем)
	Зниження плинності кадрів		Кількість звільнених за останній період
	Впровадження нових технологій		Кількість інновацій

У висновках слід зазначити, що ефективність інформаційного забезпечення на підприємстві слід оцінювати за якісними характеристиками управлінської інформації, головною з яких є цінність інформації. Цінною є та управлінська інформація, якій властиві й інші другорядні якісні характеристики, такі як достовірність, суттєвість, об'єктивність, повнота, своєчасність. Оцінку цінності управлінської інформації слід проводити через оцінку ступеня досягнення управлінської мети, яка може бути виражена в грошових одиницях. Оскільки основною управлінською метою на підприємстві є збільшення ефективності діяльності, то як критерій досягнення мети, а значить як критерій цінності управлінської інформації на підприємстві,

слід використовувати економію витрат уречевленої праці або приріст доданої вартості. Всі управлінські цілі та критерії прийняття рішень можна класифікувати та визначити цінність конкретного виду інформації для визначеної управлінської цілі. Критерії прийняття управлінських рішень являють собою показники, які характеризують ступень досягнення управлінської мети, і повинні мати зв'язок з узагальненими критеріями: економією уречевленої праці та приростом доданої вартості. В якості перспектив подальших розвідок слід провести більш детальну класифікацію управлінських цілей та критеріїв прийняття рішень з метою класифікації управлінської інформації за критерієм цінності. Також слід зазначити, що важливим є визначення сутності другорядних якісних характеристик управлінської інформації та їх взаємозв'язку з цінністю.

Література

1. Вербін Є., Пінчук Ю., Белов А. Інформаційне забезпечення для обґрунтування раціональних управлінських рішень // Економіка та держава. – 2006. – № 2. – С. 61-62.
2. Корнєв Ю.Г. Теоретичні аспекти інформаційного забезпечення підприємницької діяльності // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5(83). – С. 30-36.
3. Strassmann P.A. The Value Of Computers, Information and Knowledge [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу до статті : www.strassmann.com
4. Свиридов В.В., Мороз Б.И. Организация процессов обработки информации по критериям ценности и старения в АСУ. – Х.: Основа, 1992. – 112 с.
5. Шанкин Г.П. Ценность информации. Вопросы теории и приложений. – М.: Филоматис, 2004. – 128 с.
6. Вакульчик О.М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 257 с.

Надійшла 29.05.2009

УДК 658.14:330.341

Л. М. МЕЛЬНИК

Тернопільський державний технічний університет імені Івана Пулюя

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПОНЯТЬ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

У статті дано загальну характеристику сутності поняття капіталізації як економічної категорії, узагальнено основні напрями дослідження змісту даного поняття, визначено загальні функції капіталізації та систематизовано види капіталізації підприємства за різними ознаками.

In the article general description of essence of capitalization's concept is given as an economic category, generalized basic directions of maintenance research of this concept, certainly public functions of capitalization and the types of capitalization of enterprise are systematized after different signs.

Ключові слова: капіталізація, підприємство, економічна категорія.

Вступ. Сучасні кризові умови господарювання змушують керівників вітчизняних підприємств шукати нові прийоми ефективного управління діяльністю. У зв'язку з цим, стратегічним завданням постає питання нарощування потенціалу бізнесу, що супроводжується процесом капіталізації. Сьогодні термін «капіталізація» стрімко входить в коло широковживаних категорій. Вже існує чимало трактувань даного поняття, однак не всі економісти вбачають в ньому один і той же зміст. Окрім цього, зауважимо, що на даний час недосконалою є й класифікація видів капіталізації підприємства, що, в свою чергу, гальмує процес розробки організаційно-економічних механізмів впливу на управлінську діяльність підприємств та можливості моделювання всього процесу капіталізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню сутності та значення капіталізації як економічної категорії присвячені праці таких вітчизняних науковців, як Брюховецька Н.Ю., Гордієнко К.Д., Козоріз М.А., Мочерний С.В., Осовська Г.В., Побурко О.Я., Турянський Ю.І. [1-7]. Зауважимо, що значно ширше це питання розглядається зарубіжними економістами, зокрема такими: Барунов Г.Я., Гальцева О.В., Дедкова М.В., Ідрисов Ш.М., Казинцев В.В., Малова Т.О., Овсянникова О.Н. та ін. [8-14].

Метою статті є дослідження сутності капіталізації як економічної категорії, конкретизації даного поняття, побудови класифікації видів капіталізації підприємства.

Виклад основного матеріалу. Еволюція трактування сутності дефініції «капіталізація» охоплює такі періоди:

1-й період – початок XIX століття. В рамках марксистської теорії капіталізація визначається як процес накопичення капіталу шляхом капіталізації прибутку, що призначений для розширення виробництва, з однієї сторони, та як потік майбутньої вартості, що розрахована з урахуванням ставки відсотку, тобто як капіталізація ринкової вартості.